

تضمین کیفیت

تأملی بر نقش راهبران آموزشی

احترام سبحانی

آموزگار ابتدایی، شهرستان بیجار

در نظارت تحولی به دنبال ایجاد نقش همکاری بین خود و معلم است تا به معلم کمک کند از هم و با هم یاد بگیرند و با یکدیگر به دنبال اصلاح و بهبود تدریس و فعالیت‌هایی باشند که به رشد و پیشرفت همه‌جانبه دانش‌آموزان منجر می‌شود (Gordon & Ross-Gordon, 2007). افزون بر این، راهبران آموزشی و تربیتی باید راهبرانی اثربخش و کارآمد باشند تا به معلمان کمک کنند روش‌های جدید و مؤثری را ابداع و شرایط یادگیری را برای دانش‌آموزان تسهیل کنند (نیکنما، ۱۳۹۶).

مبانی نظری پژوهش

راهبر آموزشی که راهنمای آموزشی هم نامیده می‌شود، فردی است که برنامه‌های نظارت و راهنمای آموزشی را در مدرسه طراحی، اجرا و ارزشیابی می‌کند و با دیگر کارکنان مدرسه ارتباط متقابل دارد. طبق ضوابط معین و به‌طور دقیق تعریف‌شده‌ای فعالیت می‌کند، ساختار سازمانی که در آن به کار می‌پردازد مشخص است و فلسفه، جایگاه، هدف و ماهیت وظیفه او به‌طور دقیق تبیین شده است (نیکنما، ۱۳۸۹). حیطه نظارت راهبر آموزشی از نظر دوره تحصیلات رسمی به سطح ابتدایی محدود است. این دوره از شش سالگی آغاز می‌شود، مدت آن شش سال است، آموزش همگانی نام دارد و یکی از مهم‌ترین دوره‌های آموزشی محسوب می‌شود. راهبر آموزشی به‌منظور نظارت و راهنمایی مستمر و اثربخش برای دوره ابتدایی انتخاب می‌شود. از جمله علت‌های محدود کردن نظارت و راهنمایی آموزشی به دوره ابتدایی این است که آموزش ابتدایی با محتوای تقریباً یکسان، همگانی و اجباری است و درس‌ها به‌صورت عمومی هستند و یک معلم دارند (وکیلان، ۱۳۹۰). صاحب‌نظران نقش را تأثیر و تأثراتی اجتماعی تعریف می‌کنند که از موقعیت فرد در یک نظام اجتماعی حاصل می‌شود. نظارت و راهنمایی از جمله موقعیت‌های مهم اجتماعی به‌شمار می‌رود و بدون شک راهبر آموزشی اثر زیادی در اجتماع خود خواهد داشت. چنانچه راهبر آموزشی در نظارت و راهنمایی آموزشی به‌خوبی تربیت شود، می‌تواند نقش‌های لازم و مناسب خود را به‌خوبی

اشاره

به‌منظور بهبود مدیریت و تسهیل نظارت و راهنمایی، بر فعالیت‌های آموزشی و پرورشی افراد توانمند به‌عنوان راهبران آموزشی تأکید می‌شود. راهبر آموزشی فردی از نیروهای رسمی و پیمانی آموزش و پرورش است که ضمن بر خورداری از شایستگی‌ها و صلاحیت‌های دانشی و مهارتی به‌روز، هدایت، راهبری و نظارت بر فرایندهای آموزشی و پرورشی را از طریق بهره‌گیری از روش‌ها و شیوه‌های متناسب، با تمرکز بر فعالیت‌های مدرسه‌ها، مدیران، معلمان و سایر کارکنان، به‌منظور دستیابی به تعالی مدیریت آموزشی و رشد و بالندگی حرفه‌ای آن‌ها در راستای تحقق اهداف آموزش و پرورش بر عهده دارد. این اهداف ارتقای کیفی امور آموزشی و تربیتی، مهارت‌های حرفه‌ای معلمان و ارائه مشاوره‌ای و راهبری آموزشی را دنبال می‌کنند (دفتر آموزش ابتدایی، ۱۳۹۷).

در گذشته‌های به‌نسبت دور، نقش راهبر آموزشی و تعلیماتی بیشتر شبیه بازرسی و رعایت ضوابط آموزشی بود. امروزه نسبت به دهه‌های گذشته، با افزایش چالش‌های جدید و مداوم در مدرسه، تنها با روش‌های سنتی مدیریتی و بدون ایفای نقش‌های مؤثر راهبری، اثربخشی مدرسه به‌کندی پیش می‌رود و حتی در مواردی هم امکان‌پذیر نیست (مهدوی‌پور، ۱۳۹۷؛ عابدی‌نیا، ۱۳۹۹). این نوع نقش نظارتی راهبران آموزشی که به‌منظور بازرسی رسمی و اداری صورت می‌گیرد، موجب بروز ترس و نگرانی در معلمان و نبود اطمینان آنان نسبت به راهبر آموزشی می‌شود.

این نوع نظارت، نه‌تنها به بهبود وضع آموزش کمکی نمی‌کند، بلکه موجب می‌شود امکان کاهش یا رفع مشکلات آموزشی که سال‌های متمادی به‌عنوان موانع آموزشی مطرح بوده است، از بین برود. همچنین، حیطه عملکرد راهبران آموزشی، به بازرسی‌های ریاستی یا تشریفاتی محدود باشد، زیرا نتایج حاصل از این نوع نقش نظارتی، به تسهیل و پیشبرد آموزش و یادگیری منجر نمی‌شود (نیکنما، ۱۳۸۹). بنابراین، راهبری

ایفا کند و اثر چشمگیری بر رفتار مدیران، معلمان و دانش‌آموزان بگذارد (وکیلان، ۱۳۹۰).

راهبر آموزشی در صورتی در انجام نقش و وظایف خود موفق خواهد بود که دربارهٔ تعلیم و تربیت و دوره‌های آن، به‌خصوص دورهٔ ابتدایی، تجربهٔ کافی داشته باشد و اطلاعات، تجربه‌های زیاد دربارهٔ فلسفه، اصول، هدف‌ها، ارزش‌ها، برنامه‌های درسی و ویژگی‌های معلمان کسب کرده باشد، نقاط قوت و ضعف جامعهٔ خود را بشناسد و بداند که چگونه می‌تواند جامعهٔ خود را در برطرف کردن نقاط ضعفش یاری کند، و توانایی رهبری و راهنمایی مدیران، معلمان و دانش‌آموزان را داشته باشد تا بتواند اثر لازم و مفیدی را بر آن‌ها داشته باشد. اگر چه نمی‌توان نقش‌های قاطع و تغییرناپذیری برای راهبران آموزش تعیین کرد، اما رهبری مداوم معلمان و تلاش برای برقراری روابط متعادل و منطقی بین معلمان، از نقش‌های بسیار مهم راهبران آموزشی است (وکیلان، ۱۳۹۰).

■ تحلیل نقش‌های راهبران آموزشی

برنامه‌ریزی آموزشی؛ در این زمینه، راهبر آموزشی در تدوین، و توسعهٔ برنامه‌ها و خط‌مشی‌های آموزشی، با دیگر متخصصان و کارشناسان آموزش و پرورش همکاری نزدیک دارد.

توسعه و تحقق برنامهٔ درسی؛ معلمان و دانش‌آموزان برای تحقق برنامه‌های درسی فعالیت می‌کنند و مسئولیت اجرای مؤثر آن‌ها با راهبر آموزشی، معلم و مدیر مدرسه است. راهبر آموزشی در این زمینه کمک‌های مورد نیاز را به معلم ارائه می‌دهد.

نظارت و هماهنگی؛ آموزش و پرورش برای رسیدن به هدف‌هایی که تعیین کرده است، نیازمند نظارت و هماهنگی است. وجود راهبر آموزشی دوشادوش معلمان، برای رسیدن به نتایج مطلوب آموزشی، موجب می‌شود خود معلمان نسبت به کسب این نتایج نگران و حساس‌تر از کسانی باشند که بر فعالیت آنان نظارت دارند.

ارزشیابی آموزشی؛ در ارزشیابی، تمام عناصر آموزشی و غیرآموزشی مدنظر قرار دارند و مردم از این طریق می‌توانند عملکرد معلمان و مدرسه‌ها را بررسی کنند.

راهبری آموزش؛ در همکاری حرفه‌ای با معلم، برای اجرای منظم ارزشیابی، تجزیه و تحلیل نتایج آن و تجدیدنظر در برنامه‌های آموزشی مدرسه، نقش مهمی ایفا می‌کند.

کمک معلم در شناخت تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان؛ امروزه محور تعلیم و تربیت، تفاوت‌های فردی هستند. راهبر آموزشی به معلم کمک می‌کند توانایی، سرعت یادگیری، استعدادها، گرایش‌ها و علاقه‌های دانش‌آموزان را بشناسد.

کمک به معلم در استفادهٔ مطلوب از وسایل آموزشی؛ راهبر آموزشی در این زمینه به معلمان با تجربه، بی‌تجربه و تازه‌کار کمک می‌کند با استفاده از وسایل آموزشی و کمک آموزشی، کیفیت تدریس خود را بهبود بخشند.

کمک به معلم برای اصلاح روش تدریس؛ کمک می‌کنند تا معلمان روش تدریسی را انتخاب کنند که با موضوع درسی مرتبط است. معلمان موفق هیچ‌گاه از طرح درس واحد یا روش

تدریسی خاص برای همهٔ درس‌ها و کلاس‌ها استفاده نمی‌کنند، بلکه روش تدریس خود را با توجه به موقعیت انتخاب و اصلاح می‌کنند.

کمک به معلمان در کسب ثبات کاری و امنیت شغلی در جامعه؛ امنیت شغلی معلمان بر کارایی و اثربخشی آن‌ها می‌افزاید و احساس ثبات و امنیت شغلی با اهمیت‌تر از احراز خود شغل است.

کمک به معلم در به‌کارگیری بهترین روش ارزشیابی از دانش‌آموزان؛ امروزه گزارش‌های معلم از پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز و تهیهٔ خلاصه‌ای از وضعیت تحصیلی خودش در طول سال، منبع معتبرتری از ارزشیابی است که هدف از آن سنجش میزان پیشرفت تحصیلی و تغییرات رفتاری دانش‌آموزان است.

کمک به پیشرفت حرفه‌ای معلم؛ این مورد در مرکز برنامه‌های نظارت قرار دارد. رشد و پیشرفت حرفه‌ای معلم بر اعتمادبه‌نفس او می‌افزاید و موجب می‌شود او با دیگران ارتباط متقابل برقرار کند.

آگاه کردن والدین از عملکرد مدرسه؛ مدرسه و جامعه همواره با یکدیگر ارتباط دارند. راهبر آموزشی ارتباط‌دهندهٔ مدرسه و منطقه است و از لحاظ سازمانی، پس از مدیر، بیشترین ارتباط را با کارکنان و دانش‌آموزان مدرسه دارد. او نقش مدیریتی و معلمی دارد. پل ارتباطی بین مدرسه و منطقه است. برای آشنایی والدین با عملکرد مدرسه و پیشرفت آن، جلساتی تشکیل می‌دهد و اطلاعات را در اختیار والدین می‌گذارد (نیکنامی، ۱۳۸۹).

■ نتیجه‌گیری

راهبران آموزشی در تحقق اهداف آموزشی نقش مهمی ایفا می‌کنند و هدف آن‌ها اصلاح وضع آموزش و یادگیری است. آن‌ها با عنوان رهبران آموزشی همراه با معلمان فعالیت می‌کنند و سعی دارند کیفیت عملکرد معلمان را ارتقا دهند و مسائل و مشکلات آن‌ها را حل کنند، زیرا افزایش کیفیت عملکرد معلمان، پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را به دنبال دارد.

منابع

۱. نیکنامی، مصطفی (۱۳۸۹). نظارت و راهنمای آموزشی. انتشارات سمت. چاپ دهم. تهران.
۲. نیکنامی، مصطفی (۱۳۹۶). نظارت و راهنمای آموزشی. انتشارات سمت. چاپ دهم. تهران.
۳. وکیلان، منوچهر (۱۳۹۰). نظارت و راهنمایی تعلیماتی. انتشارات دانشگاه پیام نور. چاپ اول. تهران.
۴. عابدی‌نیا، افشین (۱۳۹۹). شناسایی عوامل مؤثر بر اثربخشی راهبران آموزشی و تربیتی. پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد.
۵. دفتر آموزش ابتدایی معاون آموزش ابتدایی (۱۳۹۷). دستورالعمل‌های اجرایی وزارت آموزش و پرورش برای رهبران آموزشی و تربیتی در مدرسه‌های روستایی و قبیله‌ای.
6. Office of Primary Education Deputy of Primary Education, Ministry of Education Executive Instructions for Educational and Educational Leaders in Rural and Tribal Schools. (2019). Glickmank, CD.
7. Gordon, ST., & Ross-Gordon, JM. (2007). SuperVision and Instructional Leadership, A Developmental Approach. Translated by Gholamreza Shams Morkani, Mahmoud Abolghasemi(2012), Tehran: Printing and Publishing Center.